

Utakmica nogometnih reprezentacija Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Čehoslovačke 1924. godine u svjetlu pisanja novina *Novo doba*

Godine 1924. odigrana je utakmica nogometnih reprezentacija Jugoslavije i Čehoslovačke u kojoj je za Jugoslaviju nastupila momčad Hajduka iz Splita. U radu se analizira kako je splitski dnevnik Novo doba, načelno jugoslavenske unitarističke orijentacije, pratio tu utakmicu, kao i finalne utakmice Kupa kralja i državnog prvenstva koje je Hajduk odigrao nakon nje. Analiziraju se suprotnosti između općenite politike novina koja je unitaristička i centralistička te članaka o nogometu koji iskazuju partikularistički i lokal-patriotski stav. Uz prikaz političke i društvene situacije u Dalmaciji u prvoj polovici 1920-ih, ukazuje se i na pojavu nogometa kao novog društvenog fenomena i lokalne (samo)identifikacije.

Ključne riječi: nogomet; Hajduk; nogometna reprezentacija; *Novo doba*; unitarizam; partikularizam

Uvod

U Hrvatskoj se nogomet razvio naročito nakon završetka Prvoga svjetskog rata, pa su mu i novine općeg sadržaja (iako su prije 1914. u Zagrebu izlazile i specijalizirane sportske novine, primjerice *Hrvatski športski list*) počele posvećivati veću pažnju. Splitski dnevnik *Novo doba* bio je utjecajan u svom gradu i Dalmaciji, a bio je relevantan i izvan svoje regije.¹ Njegove teme zahvaćale su međunarodne, nacionalne i lokalne političke

1 Prema izjavi tadašnjeg glavnog urednika Vinka Kisića iz 1926. godine: „Ovo je najveći, najstariji i najrašireniji list u Dalmaciji, a uživa ugled i vani u Beogradu, Zagrebu i Pragu. Tiraž je 4000 primjeraka što je za jedan provincijski list dosta.“ Kuić, „*Novo doba* – najvažniji splitski i dalmatinski list između dva rata“, 119.

i gospodarske vijesti, ali i, prvenstveno splitska, socijalna događanja kao što su kultura i sport. Prema političkoj orijentaciji, *Novo doba* je u dvadesetim godinama 20. stoljeća bio jugoslavensko-unitaristički. Istovremeno, u nogometnoj „politici“ bio je orijentiran izrazito kampanilistički, lokal-patriotski, stavljajući interese najboljeg i najpopularnijeg gradskog i dalmatinskog kluba Hajduka ispred općejugoslavenskih nogometnih interesa, odnosno državne nogometne reprezentacije.

U radu će se, kao studija slučaja, analizirati pisanje *Novog doba* o utakmici nogometnih reprezentacija Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (Kraljevina SHS) i Čehoslovačke, odigranoj u rujnu 1924. godine u Zagrebu, a na kojoj je za domaću reprezentaciju, kao jedinstveni fenomen, nastupila kompletna momčad Hajduka, osim vratara. Analizirat će se i članci vezani za finalne utakmice državnog prvenstva i kupa koje je Hajduk igrao nakon tog susreta jer su ih novinari *Novog doba* povezivali sa spomenutom reprezentativnom utakmicom, te na temelju tog pisanja istražiti razlike od opće orijentacije tih novina u odnosu na onu koja se odnosila na izvještavanje o Hajduku i nogometu općenito. Nastojat će se odgovoriti na temelju čega proizlazi ta podvojenost te predstavlja li ona kontradikciju uređivačke politike *Novog doba*.

Navedeno će se istražiti uz prikaz političkih i društvenih prilika u Splitu i Dalmaciji dvadesetih godina 20. stoljeća, analizu strukture jugoslavenskog nogometa u navedenom razdoblju, sagledavanje političkog smjera *Novog doba* te političkog i društvenog konteksta oko navedenih utakmica. Kroz navedeno će se ujedno promatrati odnos između najvećih splitskih novina i Hajduka, kao već tada važnog dijela lokalnoga splitskog i regionalnoga dalmatinskog identiteta. Konačno, problematizirat će se je li, unatoč općoj politici integralnog jugoslavenstva i davanja prvenstva državnom interesu, „nogometna politika“ *Novog doba* bila lokalna, favorizirajući Hajduk čak i u odnosu na državnu reprezentaciju koja bi trebala biti simbol „narodnog jedinstva“, a na koje su se te novine tako često pozivale.

Istraživanje je temeljeno na analizi arhivskog gradiva i novina *Novo doba* iz 1924. godine, kao i pojedinih brojeva iz 1921. i 1928. godine, kojima se pokazuje kontinuitet pisanja *Novog doba* u dvadesetim godinama 20. stoljeća, te literaturi koja tematizira promatrano razdoblje, u političko-društvenom i sportskom kontekstu.

Split i Dalmacija u prvim godinama Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca

Dalmacija je do 1918. godine bila u austrijskom dijelu Austro-Ugarske Monarhije te politički i upravno odvojena od Banske Hrvatske koja je bila u sastavu ugarskog dijela Dvojne Monarhije. U literaturi se često navodi kako se još za vrijeme Austrije Split smatrao za „najjugoslavenskiji grad“, „Pijemont nacionalizma i jugoslavenstva“ i slično.²

2 Jakir, „Unitarističko jugoslavenstvo kao nacionalna ideologija u redovima 'Jugoslavenske omladine' u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca“, 762-763; Buljan, „Politička povijest Splita od 1918. do 1941.“, 23.

Nakon sklapanja primirja, završetka Prvoga svjetskog rata te talijanske vojne i upravne okupacije dijelova Dalmacije, to se pozivanje na jugoslovenstvo, barem javno i od strane odlučujućih političkih činitelja, pojačalo. Tako je, primjerice, ulazak srpske vojske u Split krajem studenog 1918. dočekan s odobravanjem jer se smatralo da će to biti brana talijanskim traženjima.³

Nakon što je Rapalskim ugovorom 1920. Zadar i *de iure* pripao Italiji, Split je postao najveći dalmatinski grad te pokrajinsko političko i gospodarsko središte. Međutim, podjelom države na oblasti, 1922. godine, Split je postao sjedište Splitske oblasti koja nije obuhvaćala dio srednje i južnu Dalmaciju, koje su formirale Dubrovačku oblast. Ta je podjela izazvala nezadovoljstvo svih političkih opcija u Splitu koje su imale stav da Dalmacija treba biti jedinstvena administrativna jedinica.⁴ Očito nisu bili svjesni da je takva podjela na oblasti bila usmjerena upravo na brisanje dotadašnjih granica pokrajina i zemalja te sprječavanje većeg nacionalnog grupiranja u pojedinoj oblasti.

Administrativno su grad Split i njegova okolna naselja (Kamen, Kućine, Mravince, Solin, Vranjic, Slatine na Čiovu, Stobreč, Žrnovnica) bili organizirani u Općinu Split. Tijekom dvadesetih godina primjetan je priličan porast broja stanovnika, osobito u samom gradu Splitu. Tako je prema popisu stanovnika iz 1921. godine Općina imala 31 781 stanovnika, a grad 25 037. Deset godina kasnije, 1931., Općina je brojala 43 808, a grad 35 417 stanovnika.⁵ Povećanje broja stanovnika vjerojatno je posljedica statusa Splita kao sjedišta oblasti te s tim povezanim sjedištem raznih upravnih službi, razvoja gradske infrastrukture i osnivanja novih ili povećanja postojećih komunalnih i javnih ustanova. Konačno, razvoj trgovine doveo je u grad zaposlenike raznih trgovačkih predstavništava, što može objasniti i broj od preko 5 % stanovnika koji su imali strano državljanstvo. Sve te nove djelatnosti tražile su nova zaposlenja, što se djelomično rješavalo doseljavanjem.

Političko raspoloženje splitskih birača može se pratiti na temelju rezultata dvaju skupštinskih izbora najbližih promatranom razdoblju, onih održanih 18. ožujka 1923. i onih od 8. veljače 1925. Na prvim je izborima u Općini Split pobijedila neovisna lista Ante Trumbića i Mate Drinkovića s 36 % glasova, druga je bila Nezavisna radnička partija Jugoslavije („inkarnacija“ zabranjene Komunističke partije Jugoslavije) sa 17,6 %, a slijedile su liste Zemljoradničke stranke sa 17,5 %, Demokratske stranke s 13 % i Narodne radikalne stranke sa 7,4 %. HRSS je dobio samo 1,3 %. Rezultati u Općini, dakle u gradu Splitu i neposrednoj okolici, odudaraju od onih u izbornom kotaru Split, koji je činio šire područje. Naime, u kotaru je Trumbićeva lista dobila samo 18,4 %, dok je HRSS dobio čak 40 % glasova, što je ogromna razlika u odnosu na samo oko 1 % dobivenih glasova u Općini Split. Međutim, u nepune se dvije godine i u gradskoj

3 „Trijumfalni dolazak srpskih četa u Split“, *Novo doba*, 22. 11. 1918., 1. Nekoliko dana uoči i nakon dolaska srpske vojske u Split, u *Novom dobu* su se objavljivali članci koji su iskazivali radost i oduševljenje njenim dolaskom.

4 Jelaska Marijan, *Grad i ljudi: Split 1918.-1941.*, 113-114; Boban, „Dalmacija između jugoslovenstva i hrvatstva 1920.-1923. godine (u svjetlu splitskog dnevnika *Novo doba*)“, 135.

5 Jelaska Marijan, *Grad i ljudi: Split 1918.-1941.*, 20.

općini promijenila situacija, te HRSS dobiva 47,6 % (u samom gradu 39,1 %) glasova. I tada su prikriveni komunisti bili drugi po snazi (19 %), a slijedili su udruženi radikali i Samostalna demokratska stranka (17,4 %) te zajednička lista Demokratske i Težakke stranke (11,1 %).⁶ Kao osnovni razlog uspjeha HRSS-a i Zdravka Jelaska Marijan i Marijan Buljan ističu neizlazak Ante Trumbića na izbore, koji se preselio u Zagreb i bio kandidat novoformirane Hrvatske zajednice na zajedničkoj listi s HRSS-om.⁷ Loše izborne rezultate Demokratske stranke, koja je nastupala kao „jugoslavenska stranka“, Buljan tumači kao znak da je splitska titula „najjugoslavenskijeg grada“ pretjerana.⁸ Na lokalnim izborima, onima za gradonačelnika, pobjeđivao je nestranački kandidat Ivo Tartaglia. Jugoslavenski orijentiran, surađivao je s većinom političkih opcija u Splitu te je u tom razdoblju većinom djelovao lokalno, komunalno.⁹

Dalmacija je u novu državu ušla kao jedna od gospodarski najmanje razvijenih pokrajina bivše Monarhije.¹⁰ Stanovništvo se uglavnom bavilo poljoprivredom i ribarstvom, a vinogradarstvo je bilo gotovo uništeno nametnikom filokserom koji je napao vinovu lozu. Nakon gubitka Zadra, jedina gradska središta u Dalmaciji bila su Split, Šibenik i Dubrovnik. Ipak, dok je razvoj ostatka Dalmacije i u Jugoslaviji ostao prilično spor, Split se od provincijskog gradića pretvarao u pokrajinsko središte, s ambicijama da postane treći grad po važnosti u državi.¹¹ Grad je postao sjedište raznih državnih i oblasnih ustanova te najvažnija luka u Kraljevini. To razdoblje obilježava i dolazak električne energije u grad (1920.), industrijalizacija te bogat kulturni i društveni život koji prati oko 70 raznih novina koje su se tiskale u prvom desetljeću Kraljevine SHS.¹² Istovremeno se ulagalo i u sportsku infrastrukturu, te su, ako se zadržimo samo na nogometu, 1923. na zapadnom dijelu Hajdukova igrališta podignute drvene natkrivene tribine.¹³

Još duboko u vrijeme Habsburške Monarhije Split je tražio željezničko povezivanje sa svojim zaledem i ostatkom države. To je traženje preneseno i u novu državu. Međutim, dugo sanjana Unska pruga, koja bi povezivala Split sa Zagrebom preko Knina i Bihaća, u promet je puštena tek 1948. godine. Ipak, 1925. godine izgrađena je Dalmatinska pruga, koja se spojila s ranije izgrađenom Ličkom prugom, te je Split povezan sa Zagrebom željezničkom prugom po kojoj je putovanje između ta dva grada trajalo 14 sati vožnje. Od Splita do Beograda trebalo je 26 sati vožnje.¹⁴ Dotadašnja prometna

6 Boban, „Dalmacija između jugoslavenstva i hrvatstva 1920.-1923. godine (u svjetlu splitskog dnevnika *Novo doba*)“, 115-117.

7 Isto, 117; Buljan, „Politička povijest Splita“, 59. O H(R)SS-u u Dalmaciji u dvadesetim godinama 20. stoljeća više vidjeti u: Šitin, „Stjepan Radić i Dalmacija (1918.-1928.)“.

8 Buljan, „Politička povijest Splita“, 81.

9 Više o Tartagli vidjeti u: Machiedo Mladinić, *Životni put Ive Tartaglie*.

10 Judson, *Povijest Habsburškog Carstva*, 144-145.

11 Jakir, *Dalmacija u međuratnom razdoblju 1918.-1941.*, 120.

12 Isto, 119-122.

13 Gizdić, Kučić, *Stari plac od ledine do legende*, 13.

14 Machiedo Mladinić, *Životni put Ive Tartaglie*, 66.

izoliranost, u vrijeme kada je željeznica bila glavno putničko i teretno prijevozno sredstvo, bila je veliki problem Splita i cijele Dalmacije. Možda je i ona bila dodatni činitelj splitskog identiteta i jedan od razloga shvaćanja grada, pa i pokrajine, kao posebne, specifične cjeline.

Taj novi gradski identitet proizveo je i novu samosvijest njegova građanstva čiji su pretežito liberalni dio predstavljale novine *Novo doba*. Novi sport, sve popularniji nogomet, i njegov najbolji gradski klub Hajduk, također su bili dio tog novog identiteta. Kao što je grad želio izboriti svoje mjesto uz Zagreb i Beograd, tako je i Hajduk bio konkurencija beogradskim i zagrebačkim nogometnim klubovima u borbi za državnog prvaka. Splitsani i veliki dio Dalmacije prihvatili su Hajduk kao znak lokalne samoidentifikacije koji može uspješno parirati konkurentima iz značajno većih te financijski i gospodarski moćnijih gradova.

Novine *Novo doba* i njihova politička orijentacija

Splitski dnevni list *Novo doba* počeo je izlaziti 9. lipnja 1918., a posljednji redovni broj izašao je 22. travnja 1941., nakon talijanske okupacije Splita.¹⁵ „Obnovljeno“ *Novo doba* pod ustaškim uredništvom izlazi od listopada 1943. do listopada 1944. godine.¹⁶ U vrijeme kada su te novine izvještavale o Hajdukovim utakmicama, 1924. godine, urednik i većinski vlasnik bio je Vinko Kisić.¹⁷ Za vrijeme njegova urednikovanja novine su bile jugoslavensko-unitaristički usmjerene. Međutim, to jugoslavenstvo, makar većim dijelom 20-ih godina 20. stoljeća, nije bilo isključivo i rigidno kao ono Svetozara Pribičevića iz te faze njegova političkog djelovanja,¹⁸ a pogotovo nije bilo slično onome koje je zastupala Organizacija jugoslovenskih nacionalista (ORJUNA), koja je tada također sjedište imala u Splitu.¹⁹

Početkom desetljeća *Novo doba* čvrsto je zastupalo stajalište jugoslavenskog integralizma. U broju od 4. svibnja 1921. pod naslovom „Jugoslavenstvo Dalmacije“ [u izvorniku Jugoslavnnstvo- op.a.] objavljen je članak (vjerojatno urednikov jer se nalazio na udarnom mjestu naslovnice; članci su i inače ili bili nepotpisani ili su bili navedeni samo inicijali novinara) u kojem se zalaže za naziv države Jugoslavija, a ne za „Eshaestvo“, kako se naziva prijedlog da se država nazove Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca. Autor ističe da je Dalmacija pokrajina koja se više nego i jedan drugi dio naših zemalja

15 Kuić, „*Novo doba* – najvažniji splitski i dalmatinski list između dva rata“, 116, 130.

16 Novak, *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*, 288.

17 Isto, 117.

18 O Pribičeviću i njegovom djelovanju u Demokratskoj stranci i osnivanju Samostalne demokratske stranke vidjeti u: Matković, *Svetozar Pribičević: Ideolog, stranački vođa, emigrant*; Matković, *Svetozar Pribičević i Samostalna demokratska stranka do šestojanuarske diktature*.

19 Za ideologiju i djelovanje ORJUN-e vidjeti: Đurašković, „Ideologija Organizacije jugoslovenskih nacionalista (ORJUNA)“; Jakir, *Dalmacija u međuratnom razdoblju 1918.-1941.*, 103-110; Gligorijević, „Organizacija jugoslovenskih nacionalista (Orjuna)“.

borila i zalagala za Jugoslaviju te da je njena oslobodilačka ideja imala karakter jugoslavenkog unitarizma. Kako bi bilo jasnije da se ovdje ne radi samo o imenu, već o načinu unutarnjeg uređenja države, autor članka zaključuje: „Spas je Srba, Hrvata i Slovenaca ne u *eshaeskoj* nego u jugoslavenskoj Jugoslaviji, u kojoj će se sve vrhovne vrline srpstva, hrvatstva i slovenstva stopiti u zlatan snop jugoslavenskog granja.“²⁰

U godini u kojoj se odigrala utakmica s cjelokupnim Hajdukom u reprezentaciji (1924.), *Novo doba* je svjesno da u novoj državi nije sve tako idilično te da nacionalno pitanje ni blizu nije riješeno samim činom ujedinjenja. Međutim, i dalje jugoslavenstvo, očišćeno od prikrivenog velikosrpstva, vidi kao budućnost države i njenih stanovnika. U uvodniku od 11. travnja 1924. ističe se da se: „Krivo shvaćalo i napadalo jugoslavenstvu ideju kao sinonim centralizma, kao težnju da se hrvatstvo zarobi i utamani, a da se naprotiv podigne srpstvo. Ne može se doduše zanijekati da je kod izvjesnih političkih faktora, koji su tek zadnjih dana otkrili svoju pravu političku masku, faktično bilo takovih težnja. Ali jugoslavenstva ideja, kao takva, nije tomu kriva. Ta zloupotreba ne može ni da umanji ni da uništi njezin pravi i istinski sadržaj, koji a priori znači pravednost, ravnopravnost, napredak i kulturu za razliku od svih partikularističkih ideja i tendencija koje uvijek pa ma kako maskirane bile, znače hegemoniju jednog, a potčinjenost drugog dijela [...]“.²¹

Nekoliko dana kasnije, 16. travnja 1924., *Novo doba* je sasvim jasno iskazalo koga smatra za te „izvjesne političke faktore“ koji su podizali srpstvo na štetu narodnog jedinstva kako su ga zamišljali „iskreni“ Jugoslaveni. To su Nikola Pašić, vođa radikala, koji je „u ovoj državi uzurpator vrhovne vlasti koji se samovlasno hoće da postavi nad oba ustavna faktora [kralj i parlament, redosljedom kako ih navodi *Novo doba* – op.a.] i koji hoće da ih svojim političkim manevrima mimoidje“. U članku se pozdravlja dolazak hrvatskih [zastupnika Hrvatske republikanske seljačke stranke – op.a.] zastupnika u Narodnu skupštinu, a što bi trebao biti „[...] stvarni i djelotvorni početak jedne nove hrvatske politike sa ciljem punog aktivnog rada za konsolidaciju ove države“. Izražava se stav da „Hrvati treba da odlučno nastave na liniji na kojoj se nalaze danas; da u slozi sa nezavisnim i čestitim predstavnicima demokratske Srbije neustrašivo nastave borbu za ovu državu i za njezinu bolju budućnost koja se može ostvariti jedino vođenjem državne politike na širokoj bazi sporazuma i sloge svih narodnih dijelova“. Korištenje izraza „narodni dijelovi“ još jednom potvrđuje da *Novo doba* smatra narode Kraljevine SHS samo narodnim dijelovima koji čine jedinstveni jugoslavenski narod. U tom smislu se i podržava dolazak zastupnika HRSS-a u Skupštinu jer bi to značilo, kako se smatralo, korak naprijed prema sporazumu koji bi ojačao državu. Tome će pridonijeti i odlazak tvrdolinijaške skupine iz Demokratske stranke jer: „Secesijom Svetozara Pribičevića iz demokratske stranke otpala je davna zaprjeka iskrenom sporazumu nezavisnih Srba i Hrvata.“²² Naime, takva je politika Demokratske stranke bila zapreka za bilo kakav

20 „Jugoslavenstvo Dalmacije“ [u izvorniku Jugoslavnnstvo- op.a.], *Novo doba*, 4. 5. 1921, 1.

21 „Misao koja će pobijediti“, *Novo doba*, 11. 4. 1924, 1.

22 „Borbu treba izdržati“, *Novo doba*, 16. 4. 1924, 1.

sporazum s Hrvatima, a *Novo doba* se zalaže za jedinstvo svih „narodnih dijelova“, što se ne može postići ako je „hrvatski dio“ isključen, odnosno ako bojkotira državno predstavnništvo, tj. Skupštinu.²³

U jednom od rijetkih potpisanih članaka u *Novom dobu* dr. Ivo Jelavić u listopadu 1924. na naslovnici piše o „plemanskim blokovima“ i tvrdi da je „Nama Hrvatima bio usud odredio da prvi u ovoj državi povedemo plemensku secesiju, da postanemo prvi žrtvom plemenskih fanatika. Hrvatske mase koje su bile odgajane u jugoslavenskim tradicijama i koje su onako veličanstveno pozdravile osnutak ove države, podlegle su ipak vrlo brzo riječima koje su im se šaptale kroz posljednje pola decenija: da je ova država i jugoslavenstvo samo cimer hegemoniji Srba.“ U čemu onda autor vidi uzrok lošeg stanja u državi? „Uprava zemlje bila je u rukama ljudi koji su s našim narodom pokuse za državoppravne teorije naših narodnih otaca, a ti su se pokusi još činili pomoću nesavjesnog, partijskog i korumpiranog činovništva. Nešto dakle loša uprava, koja je bila u rukama gotovo samo jednog plemena, nešto poremećeno poslijeratno ekonomsko stanje [...]“ Unatoč saznanju da je uprava bila u rukama samo jednog „plemena“, autor se u cijelom članku poziva na jugoslavenstvo kao jedino rješenje krize, a protiv „plemenskih blokova“. Međutim, ono što je politička stajališta *Novog doba* razlikovalo od ORJUNE, tadašnje politike Svetozara Pribičevića i ostalih unitarističkih političkih aktera, bilo je ono što u zaključku članka navodi dr. Jelavić, a što je većina integralnih Jugoslavena smatrala neprihvatljivim. Naime, on poziva na stvaranje kompromisa na način da se „izadje u susret željama onih između Hrvata koji se povratit će zajedničkoj nam domovini nakon pola decenija bojkotovanja i apstinencije od javnog života ove države. Danas je na dnevnom redu pitanje sporazuma, pitanje izmirenja i stišavanje strasti.“ Autor uočava odakle prijeti najveća opasnost sporazumu: „Nesmislen je onda i desperaterski nam izgleda ovaj poklič da Srbima prijeti opasnost i da moraju svi pod jedan barjak. Mi možemo razumjeti desperatnost jedne stranke koja je morala napustiti vlast. [...] Mogao bi časovito taj stranci da posluži kao cimer, da je srpstvo u pogibelji, ali ono što konvenira jednoj stranci, ne mora konvenirati jednom plemenu koje se nije niti se je moglo identificirati sa radikalnom strankom.“²⁴

Navedeni primjeri dovoljni su da se utvrdi politički smjer *Novog doba* u 1924. godini, koji je nedvojbeno bio unitaristički, za „narodno jedinstvo“, ali je i uzimao u obzir i realnost te, barem donekle, detektirao razloge krizne situacije u državi.

Naime, za *Novo doba* nacionalno jugoslavenstvo i postojanje samo jednog naroda u novoj državi neupitni su postulati,²⁵ čak i kada se to „narodno jedinstvo“ nespretno

23 U tom smislu je i uvodnik u broju od 17. 9. 1924.: „Novim pravcem politike Hrvata“, *Novo doba*, 17. 9. 1924, 1.

24 Jelavić, „Plemenski blokovi“, 1.

25 „Hrvatska opozicija, od koje glavni dio (Radićevci) traži neku „hrvatsku republiku“, i hoće da se otrgne od Srbije, skroz je na krivome putu. Narod ga u svojoj velikoj većini ne će u tome slijediti, osobito ne će Dalmacija nikada, a Split napose. [...] Mi smo jedan narod i jedna država [...]“ „Pred Zagrebačkim kongresom“, *Novo doba*, 2. 9. 1922, 3.

formulira.²⁶ Ono ne priznaje razliku između nacionalnog i državnog jugoslavenstva. S druge strane, protivi se rigidnom državnom centralizmu u administrativnom smislu te podržava politike pronalaženja sporazuma. Istovremeno kritizira Nikolu Pašića i radikale zbog zlouporabe vlasti te Stjepana Radića i HRSS zbog republikanizma i „separatizma“, nazivajući obje politike partijskim histerizmom.²⁷ Kao mjeru koja bi mogla dovesti do popuštanja napetosti, a kojom bi se „najviše tukla Radićeva politika“, vidi izmjenu Vidovdanskog ustava u dijelu koji regulira podjelu na oblasti (kojom se Ustavom željelo „izbrisati“ povijesne zemlje i pokrajine) na način da mogu biti teritorijalno veće i sa širom samoupravom.²⁸ U tom smislu i Branka Boban ističe da je *Novo doba* zastupalo centralističku jugoslavensku državu, ali administrativno decentraliziranu, mada ne prema nacionalnome ili povijesnom temelju.²⁹

Ista autorica odbojnost *Novog doba* prema HRSS-u, osim nacionalnog pitanja, nalazi i u socijalnim razlozima, odnosno velikim razlikama između liberalnog građanstva čiji su stavovi i interesi bili zastupani u tim novinama, i seljaštva, osobito onog u Dalmatinskoj zagori.³⁰

I podržavanje Hajduka, kao kluba splitskog građanstva, može se shvatiti barem djelomično kao politički stav *Novog doba*. Naime, Hajduk je dvadesetih godina 20. stoljeća bio u stalnim trzavicama s radničkim nogometnim klubom Anarh i njegovim slijednicima nakon što je *Anarh* bio zabranjen. Kao primjer možemo uzeti članak iz *Novog doba* objavljen u travnju 1921., u kojem novinar proziva pristalice Jugoslavenskog nogometnog socijalističkog kluba Jug (jedne od emanacija Anarha, a preteče Radničkog nogometnog kluba Split) da se na utakmicama neprijateljski ponašaju prema članovima Hajduka, da ih se vrijeđa i dobacuje. Novinar *Novog doba* pronalazi razloge koji „nedvoumno pokazuju odakle potiče ono zlo koje nas godinama bije po utakmicama“. Naime:

Jedan dio mjesne publike niži [ponižava – op.a.] članove ‘Hajduka’ iz političko partijskih razloga. ‘Hajduk’ je športski klub sastavljen od elemenata koji nacionalno osjećaju, ali koji u odnosu sa drugim klubovima nastupa samo kao športski klub jer je na to obvezan po pravilniku i po svojem športskom shvaćanju. S druge strane, mjesni klub ‘Jug’ sastavljen je od pristaša komunističke partije te ga komuniste podržavaju. ‘Hajduk’ je bolji od ‘Juga’ pa je razumljiva mržnja članova ‘Juga’ i mjesnih komunisti koji u ‘Jugu’ vide svoje čedo, vide jedan dio sebe i svoje partije. Ovlaštuje li to neke od njih da siju laži proti ‘Hajduku’ i ovlaštuje li ih to da pri svakoj utakmici provociraju mirnu

26 Primjerice, „Radićevce“ se optužuje da ne priznaju da se „hrvatski narod već odredio za ovu državu, zajedničku sa Srbima i Slovencima, kao plemenima jednog te istog naroda“. „Politička situacija s izborima na vidiku“, *Novo doba*, 6. 3. 1924, 1.

27 „Novim pravcem politike Hrvata“, *Novo doba*, 17. 9. 1924, 1.

28 „Poslije Radićeve skupštine“, *Novo doba*, 27. 3. 1924, 1. O toj politici sporazuma, ali na osnovi nacionalnog unitarizma, više vidjeti u: Šitin, „Kongres javnih radnika u Zagrebu 1922. i njegovi odjeci u Dalmaciji“.

29 Boban, „Dalmacija između jugoslavenstva i hrvatstva 1920.-1923. godine (u svjetlu splitskog dnevnika *Novo doba*)“, 128.

30 *Isto*, 141.

publiku koja dolazi na igralište da gleda igru, a ne da sluša njihove provokacije?“ Članak završava pozivom Splitskom nogometnom podsavezu da „Krivci neka se kazne, a nevino napadnute neka se uzme u zaštitu.“³¹

Inače, *Novo doba* je u promatranom razdoblju, bez obzira na službeni naziv države, u impresumu uvijek objavljivalo kolika je cijena pretplate za „Jugoslaviju“, a i u tekstovima se gotovo isključivo za državu koristio taj naziv.³² Na drugoj stranici novina redovito se objavljivala rubrika „Jugoslavenski glasnik“, u kojoj su se objavljivale vijesti iz drugih krajeva države, izvan Dalmacije i Hrvatske.

Organizacija nogometa u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca

U Zagrebu je 15. travnja 1919. osnovan Jugoslavenski nogometni savez (u daljnjem tekstu: JNS)³³ kao najviša nogometna organizacija u novoformiranoj Kraljevini SHS. Prvobitno je toga dana trebala biti održana osnivačka skupština Hrvatskog nogometnog saveza, kao završni dio postupka osamostaljenja Nogometne sekcije od do tada matičnog Hrvatskog športskog saveza. Prilično je nejasno, zbog nedostatka zapisnika i druge dokumentacije s tog sastanka,³⁴ kako je uopće došlo do tog obrata i osnivanja svedržavne nogometne organizacije. Najčešće se u literaturi³⁵ navodi da je to bilo zbog prisustva predstavnika klubova izvan Hrvatske, odnosno drugih dijelova nove države. S obzirom da je Svjetska nogometna federacija (FIFA) djelovala na temelju načela jedna država – jedan nacionalni savez, a koji je bio odgovoran za nogomet u svojoj zemlji, tako je postojala i potreba da se osnuje nacionalni nogometni savez.

Kako bilo, novi Savez usvojio je pravila (statut), izabrao vodstvo i izbornika. Predsjednik je postao Hinko Würth, tajnik Fran Šuklje, a savezni kapetan (izbornik) Veljko Ugrinić. Kao niže teritorijalno-ustrojstvene jedinice osnovani su nogometni podsavezi, koji su formalizirani na drugoj glavnoj skupštini JNS-a održanoj u veljači 1920. godine. Na toj su skupštini određene granice do tada osnovanih podsaveza u Zagrebu, Beogradu, Ljubljani, Splitu i Sarajevu. Godine 1922. osnovan je podsavez u Subotici, a 1924. u Osijeku.³⁶

31 „Nešportske pojave“, *Novo doba*, 23. 4. 1921, 6.

32 Primjerice: „Jedan engleski sud o našim prilikama i o Radiću“, *Novo doba*, 11. 4. 1924, 2; „Izložbe naše zemlje u Južnoj Americi“, *Novo doba*, 7. 10. 1924., 3; „Finale za prvenstvo Jugoslavije“, *Novo doba*, 12. 10. 1924, 7.

33 Savez je osnovan u vrijeme kada nova država još nije imala službeno ime te je jedna od mogućnosti bila i Jugoslavija. Ustavom („Vidovdanskim“) iz 1921. utvrđeno je ime države – Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca. Međutim, i nakon toga je Nogometni savez zadržao pridjev „jugoslavenski“ u nazivu.

34 Upitan je čak i datum održavanja. Kao moguće datume održavanja Skupštine Mornar navodi 13. ili 14. travnja, a Frntić 14. na 15. travnja. Mornar, „Zabluda lažna jedinstva 1919-1941“, 26; Frntić, „Referat na proslavi 70 godina osnivanja Jugoslavenskog nogometnog saveza 23. 12. 1989“.

35 Primjerice: Frntić, „Od Hrvatskog športskog saveza do Jugoslavenskog nogometnog saveza“, 13.

36 *Album nogometnih klubova Jugoslavije*, 8-9.

Nogometni podsavezi bili su organizirani slično kao nacionalni savez, s analognim tijelima upravljanja, izbornikom svoje reprezentacije, a članovi su bili nogometni klubovi koji su sjedište imali na teritoriju određenog podsaveza. Nogometni podsavezi igrali su sa svojim reprezentacijama u razdoblju od 1924. do 1927. godine natjecanje Kup kralja Aleksandra, koji se u posljednjem izdanju, 1927., nazivao Kup Jugoslavenskog nogometnog saveza.³⁷ Sudjelovale su reprezentacije tadašnjih podsaveza – zagrebačkog, splitskog, osječkog, beogradskog, ljubljanskog, sarajevskog i subotičkog.

Još prije prvoga državnog prvenstva, koje se održalo 1923., profilirali su se nogometni klubovi koji će biti glavni suparnici u međuratnom jugoslavenskom nogometu: Građanski, HAŠK i Concordia iz Zagreba, Hajduk iz Splita te BSK i Jugoslavija (bivša Velika Srbija) iz Beograda. Zagrebački klubovi bili su članovi Zagrebačkog nogometnog podsaveza, Hajduk Splitskog nogometnog podsaveza, a BSK i Jugoslavija Beogradskog loptačkog podsaveza. JNS je, kao i drugi nacionalni savezi, formirao nogometnu reprezentaciju koja je predstavljala jugoslavenski nogomet i za koju su trebali nastupati najbolji nogometaši iz te države. Reprezentacija je premijerni nastup imala 1920. na Olimpijskim igrama u Antwerpenu, na kojima je nastupala pod imenom Jugoslavija, a ne službenim nazivom države, Kraljevina SHS. Organizator nogometnog turnira na Olimpijskim igrama bila je FIFA, koja je dopustila nastup jugoslavenske reprezentacije, iako tada JNS još nije bio član FIFA-e, što je postao 1923. godine (u privremeno članstvo JNS je primljen 1921.).

Do utakmice s Čehoslovačkom u Zagrebu 28. rujna 1924. godine, reprezentacija Jugoslavije odigrala je deset utakmica, od kojih osam prijateljskih, a s obzirom da nije bilo drugih međunarodnih reprezentativnih natjecanja, samo dvije natjecateljske, obje na Olimpijskim igrama. U Antwerpenu je Jugoslavija izgubila 0 : 7 od Čehoslovačke, a na Olimpijskim igrama u Parizu poražena je jednakim rezultatom od Urugvaja.³⁸

Sport i nogomet u *Novom dobu*

Širenjem popularnosti nogometa ukazivala se potreba za većim informiranjem sve šireg kruga zainteresiranih. Interes čitateljstva nije bio samo o tome koji je rezultat utakmice, nego i kako se utakmica odvijala, koji su bili sastavi momčadi, koliko je bilo gledatelja, kakvo je bilo suđenje i slično.

Novo doba je redovno objavljivalo vijesti iz sporta, osobito iz nogometa. Osim vijesti, objavljivane su i najave sportskih događaja te komentari. Naravno, najviše se pratio Hajduk, stalni pobjednik prvenstva Splitskog nogometnog podsaveza, ali su objavljivane i vijesti i crtice o radu drugih dalmatinskih klubova, o natjecanju Splitskog nogometnog podsaveza te natjecanjima JNS-a (državno klupsko prvenstvo, Kup kralja Aleksandra), kao i o državnoj reprezentaciji. Bio je zastupljen i međunarodni nogomet

³⁷ Antić, *Naš fudbal: historija fudbalskih takmičenja na jugoslovenskom prostoru*, 96.

³⁸ Zlatar, Mornar, Garber, *Na pet kontinenata*, 23-25.

te su redovno objavljivani rezultati talijanske i austrijske prve lige, ali i vijesti iz drugih inozemnih liga. Gostovanja poznatijih stranih nogometnih klubova popraćena su s većom pažnjom, kao primjerice dolazak talijanskog prvotligaša Hellasa iz Verone,³⁹ koji je u Splitu odigrao utakmice protiv Hajduka i Splita. Nakon poraza Hajduka, *Novo doba* objavilo je razornu kritiku njegove igre, smatrajući da „nikada nije pokazao jadriniju igru“ te da je „bilo teško i žalosno njegovim prijateljima gledati kako ga jedna u nogometnom umijeću znatno slabija momčad naprosto pregažuje“.⁴⁰

Od 1920. do 1923. godine kao sportski dodatak *Novog doba* izlazio je svakog četvrtka *Jadranski sport*.⁴¹ U zaglavlju je stajalo da je *Jadranski sport* službeno glasilo Splitskog Olimpijskog odbora, Splitskog nogometnog podsaveza i Dalmatinskog kola jahača. Tako su, primjerice, u broju od 12. travnja 1923. u *Jadranskom sportu* objavljene odluke Upravnog odbora Splitskog nogometnog podsaveza, a među njima i Pravilnik kojim se osnovalo natjecanje za pehar Splitskog nogometnog podsaveza.⁴² Nakon što je prestao izlaziti taj prilog u novinama, službene vijesti i objave Splitskog nogometnog podsaveza nastavljaju se objavljivati u *Novom dobu*.

Vijesti i komentari iz sporta objavljivani su ili u novinskoj rubrici Sport ili u Gradskoj rubrici.

Utakmica reprezentacija Kraljevine SHS i Čehoslovačke

Državno prvenstvo igralo se od 7. rujna do 12. listopada 1924. po kup sustavu, nakon što su odigrana prvenstva podsaveza koja su služila i kao kvalifikacije za državno prvenstvo. Hajduk je u trenutku kada se igrala reprezentativna utakmica s Čehoslovačkom već ostvario plasman u finale prvenstva u kojemu ga je čekao pobjednik prvenstva Beogradskog loptačkog podsaveza, nogometni klub Jugoslavija.

Utakmica protiv Čehoslovačke, koja je bila dogovorena da se igra dana 28. rujna 1924. u Zagrebu, bila je prva utakmica (od ukupno tri) Dušana Zinaje kao izbornika reprezentacije Kraljevine SHS. Prije toga je Zinaja bio nogometaš zagrebačkog HAŠK-a, a godinu dana ranije nastupio je i jedini put za reprezentaciju. Osim nogometom, Zinaja se uspješno bavio i skijanjem, te je nastupio 1924. godine na Zimskim olimpijskim igrama u Chamonixu u disciplini skijaškog trčanja.⁴³

Ono po čemu je ta utakmica ušla u povijest je to što je za reprezentaciju Kraljevine SHS nastupila cijela momčad Hajduka, osim vratara koji nije imao pravo igranja za reprezentaciju. To je gotovo jedinstven slučaj da su za reprezentaciju nastupili igrači samo jednog kluba. Za reprezentaciju Engleske na utakmicama protiv Walesa 1894. i

39 „Hellas – Verona“, *Novo doba*, 24. 4. 1924, 6.

40 „Gostovanje Hellasa u Splitu“, *Novo doba*, 29. 4. 1924, 3.

41 Kuić, „*Novo doba* – najvažniji splitski i dalmatinski list između dva rata“, 130.

42 „Službene vijesti“, *Jadranski sport*, 12. 4. 1923, 1.

43 Gizdić, „Zinaja, Dušan“, 254.

1895. nastupili su igrači iz samo jednog kluba, Corinthiasa,⁴⁴ a za reprezentaciju Italije protiv reprezentacije Mađarske 1947. nastupilo je deset igrača Torina, uz vratara iz Juventusa.⁴⁵

U utakmicama koje su neposredno prethodile reprezentativnoj, u prvom kolu državnog prvenstva Hajduk se u Splitu sastao s Građanskim. Utakmica je igrana 8. rujna 1924. i zbog mraka je prekinuta u 65. minuti pri rezultatu 3 : 3. Nastavljena je sutradan, a nakon što je odigrano preostalih 25 minuta ukupan je rezultat bio 4 : 4. Kako je izvještavalo *Novo doba*: „Po pravilima igre za prvenstvo, ako i u produženju igre ne dade pobjedu jednoj strani, imade se odigrati nakon pola sata druga nova utakmica u potpunom vremenu.“⁴⁶ U novoj je utakmici pred 1500 gledatelja Hajduk uvjerljivo pobijedio s 5 : 0. *Novo doba* prenijelo je čestitke gostiju te pisanje zagrebačkih *Novosti*: „Hajduk je bio za klasu bolji od Gradjanskoga i proveo upravo fenomenalnu igru kakva se n. pr. u Zagrebu nije vidjela ni od jedne momčadi internacionalnoga glasa. Možemo biti ponosni da imademo jednu momčad od ranga Hajduka koja danas služi cjelokupnom našem športu na čast.“⁴⁷

U broju od 17. rujna 1924. *Novo doba* objavilo je u rubrici Gradska kronika vijest da je odgođena Hajdukova prvenstvena utakmica u Sarajevu protiv SAŠK-a jer je cjelokupna Hajdukova momčad pozvana da 20. rujna bude u Zagrebu kako bi u sljedeća dva dana održala trening na kojemu će biti izabrana momčad za reprezentativnu utakmicu protiv Čehoslovačke.⁴⁸

U kakvoj je Hajduk bio formi potvrdile su utakmice protiv reprezentacije Subotičkog nogometnog podsaveza (kao i obično, za reprezentaciju Splitskog nogometnog podsaveza nastupili su samo igrači Hajduka) u Subotici i protiv SAŠK-a u Sarajevu u polufinalu državnog prvenstva. Hajduk je pobijedio rezultatom 5 : 1, odnosno 6 : 1.⁴⁹

Poslije toga izbornik Zinaja više nije imao dileme. U rubrici Gradska kronika *Novo doba* je objavilo u broju od 24. rujna 1924. da je Splitski nogometni podsavez od Saveza u Zagrebu dobio obavijest da je određena reprezentativna momčad za utakmicu s Čehoslovačkom te da je „Savez postavio cijelu momčad Hajduka, samo sa Fridrikom od zagrebačkog Haška na vratima.“. Dalje se navodi da je Hajduk pristao dati momčad, ali je zatražio odgodu finalnih utakmica prvenstva i Kupa kralja, „da se igračima dade mogućnost odmora i oporavka“. Još se dodaje da Hajduk putuje sutra preko Sušaka parobrodom u 3 sata.⁵⁰ U istom broju, ali u rubrici Sport, objavljen je opširan izvještaj

44 Taylor, *The Association Game. A History of British Football*, 83.

45 „Italy football team line-up in match Nr 162“.

46 „Hajdukova pobjeda nad Građanskim“, *Novo doba*, 10. 9. 1924, 3.

47 *Isto*.

48 „Odgodjena prvenstvena utakmica Hajduk-SAŠK. Hajduk pozvan u Zagreb“, *Novo doba*, 17. 9. 1924., 4.

49 „Jugoslavenski S.K. Hajduk, Split“, *Album nogometnih klubova Jugoslavije*, 118-119. Od 18 tadašnjih članova Splitskog nogometnog podsaveza, čak ih je devet ispred naziva imalo pridjev „jugoslavenski“. Radi se o klubovima s područja koje je najviše bilo ugroženo od talijanskog imperijalizma. Iz istih su razloga sva četiri kluba iz Sušaka imala u nazivu pridjev „jugoslavenski“.

50 „Odlazak Hajduka u Zagreb“, *Novo doba*, 24. 9. 1924, 4.

o utakmici u Sarajevu i Hajdukovoj pobjedi u polufinalu prvenstva. Izvjestitelj se pozvao na riječi izbornika Zinjaje koji je rekao hajdukovcima (odnosno, kako novinar piše: „našim igračima“): „Dečki, glavna vam je pobjeda, pa bila ona i minimalna. Samo se čuvajte blesura [ozljeda – op.a.]“. Izgleda da je ova posljednja uputa bila vrlo važna jer „surova i po život opasna igra Saškovaca nije dopuštala Hajdukovoj navali da pokaže sve svoje sposobnosti, a pod istim okolnostima se je teško borila i Hajdukova obrana“.⁵¹

Indikativno je da su vijesti vezane uz Hajdukovu aktivnosti s reprezentacijom objavljivane u rubrici Gradska kronika, u obliku kraćih crtica, a da su izvještaji i komentari utakmica objavljivani u rubrici Sport i da im je posvećen znatno veći prostor u novinama.

Puno kasnije, ovih utakmica i poziva za reprezentaciju sjetio se tadašnji trener Hajduka Luka Kaliterna: „Isto je bilo na jednoj utakmici sa SOŠK-om u Subotici da bi nakon meča i naše pobjede kompletan tim izuzev golmana koji je imao italijansko državljanstvo, bio pozvan u reprezentaciju za meč sa Čehoslovačkom, to je bio jedinstven primer u svetu koji se nikada više neće ponoviti, a za mene kao trenera velika čast.“⁵²

Kaliternina tvrdnja o vrataru Otmaru Gazzariju, koji je imao talijansko državljanstvo pa nije mogao nastupati za reprezentaciju Kraljevine SHS, ponavljala se i u kasnijim verzijama, primjerice u monografijama Hajduka.⁵³ Iako nema povoda sumnjati da je strano državljanstvo bilo jedini razlog zašto Gazzari nije nastupio za reprezentaciju sa svojim klupskim suigračima, neobično je, pa i čudno, što *Novo doba* nije ponudilo nikakvo objašnjenje za njegov izostanak s utakmice reprezentacije. Naime, prema članku 39. Pravila JNS-a iz 1919. godine, za reprezentativnu momčad mogli su nastupati igrači „koji su članovi kojega saveznog društva, neporočni i državljani Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca“.⁵⁴ U vrijeme odigravanja te utakmice FIFA nije imala pisano pravilo o pravu nastupa za reprezentacije. U Statutu iz 1929. godine navedeno je da svaki nacionalni savez svojim pravilima utvrđuje uvjete igranja za reprezentaciju.⁵⁵ Tek je 1933. FIFA u Statut stavila odredbu da igrači koji nastupaju za reprezentaciju trebaju biti državljani zemlje koju predstavljaju, a ako je igrač već ranije nastupio za neku reprezentaciju, ne može igrati za reprezentaciju novog saveza sve dok nije bio tri godine rezident države za koju namjerava nastupiti.⁵⁶

51 „Hajdukova pobjeda u Sarajevu“, *Novo doba*, 24. 9. 1924, 6.

52 Jelinčić, „Fudbalske mudrosti barba Luke“, 29. Luka Kaliterna pogrešno je zapamtio da se radilo o utakmici sa SOŠK-om. Hajduk je kao reprezentacija Splitskog nogometnog podsaveza igrao protiv reprezentacije Subotičkog nogometnog podsaveza. Nogometni klub iz Subotice bio je Subotičko atletičko nogometno društvo (SAND), a Kaliterna je vjerojatno mislio na sarajevski SAŠK s kojim je Hajduk igrao u razmaku od nekoliko dana. Klubovi s imenom SOŠK bili su iz Stona, Svirča i Skradina i niti jedan nije igrao državno prvenstvo, a dva posljednja 1924. godine nisu još niti postojala.

53 *Nogometni klub „Hajduk“ – Split. 1911-1951*, 38; Eterović, Reić, Vukašin, *Hajduk Split 1911-1981*, 20.

54 HR-HDA-79-UOZV, kut. 5182, Br. 2340/1919., Pravila Jugoslavenskog nogometnog saveza, članak 39.

55 AHNS, neklasificirano gradivo, Statut FIFA-e iz 1929., članak 26.

56 AHNS, neklasificirano gradivo, Pravila uz Statut FIFA-e iz 1933., članak 21.

Reprezentacija 1924. godine nije bila uspješna. Do utakmice s Čehoslovačkom izgubila je u veljači 1 : 4 od Austrije i, na Olimpijskim igrama, u svibnju od Urugvaja 0 : 7.⁵⁷

U broju od 27. rujna 1924., dan uoči utakmice, *Novo doba* je na polovici stranice objavilo najavu tog susreta. Naglasilo se da je savezni kapetan izabrao deset igrača iz Hajduka i vratara iz HAŠK-a te da „Nema sumnje da je savezni kapetan pozvao u reprezentaciju najbolje što je mogao da za ovu igru upotrebi“, kao i da „O tome smo svi jedne misli, ne samo ovdje u Splitu nego takodjer i u drugim našim nogometnim centrima“. Očekivanja od utakmice su umjereno optimistička: „Mi u ovu momčad polažemo velike nade, ali se ipak ne podavamo neograničenim nadama.“ Navodi se i da je zagrebački tisak podijeljen te da jedni očekuju „častan rezultat“, dok druge novine ne daju domaćoj reprezentaciji nikakve šanse. U nastavku se ističe da prošli dobri rezultati protiv Čehoslovačke⁵⁸ ne trebaju zavaravati jer tada Čehoslovaci nisu nastupili s najjačom postavom, što ovaj put nije slučaj. Međutim, zaključuje novinar *Novog doba*, to znači da su Čehoslovaci spoznali da s Jugoslavenima, ako žele postići dobar rezultat, moraju igrati s najboljim igračima. U nastavku slijedi analiza momčadi Čehoslovačke i zapažanje da će u protivničkoj reprezentaciji nastupiti i sadašnji igrač praške Slavije Stapl, koji je igrao u Hajduku u jesen 1922 godine.⁵⁹ Članak završava sljedećim riječima: „Sve oči Splita bit će u nedjelju uperene u Zagreb. Split će tog dana proživjeti teške časove nervoznog iščekivanja. Splitska djeca počašćena su velikim povjerenjem, a mi očekujemo da će to povjerenje opravdati i u tu igru uložiti sve svoje znanje i svu svoju mladenačku dušu željnu uspjeha i pobjeda.“⁶⁰

Osim vratara Dragutina Friedricha, koji je već odigrao tri utakmice (izmjenjujući se na mjestu vratara s Dragutinom Vrđukom iz Građanskog), te Rodina i Borovčića Kurira, svim igračima ovo je bio prvi nastup za reprezentaciju. Reprezentacija Kraljevine SHS nastupila je u sljedećem sastavu: Dragutin Friedrich, Janko Rodin, Petar Dujmović, Ante Kesić, Mihovil Borovčić Kurir, Veljko Poduje, Šime Poduje, Ljubomir Benčić, Mirko Bonačić, Ante Bonačić i Vinko Radić.⁶¹ Unatoč tomu što je bio debitant, kapetan je bio Ante Kesić, kojemu je, uz Dujmovića, to bila ujedno i jedina utakmica za reprezentaciju. Kesić je tako postao prvi igrač Hajduka koji je bio kapetan reprezentacije.⁶²

Reprezentacija Čehoslovačke pobijedila je s 2 : 0 na igralištu *Concordije* u Zagrebu, o čemu je *Novo doba* izvijestilo u broju od 30. rujna 1924. na gotovo čitavoj stranici. Vijesti o utakmici dolazile su iz više izvora. Kako redakcija nije mogla uspostaviti telefonsku vezu sa svojim izvjestiteljem, objavljeno je telefonsko izvješće podsaveznog kapetana Fabjana Kaliterne i dva brzojavna izvješća „naših sportskih prijatelja iz Zagreba“. U

57 Zlatar, Mornar, Garber, *Na pet kontinenata*, 25.

58 Reprezentacija Kraljevine SHS pobijedila je Čehoslovačku u lipnju 1922. s 4 : 3 i u listopadu 1923. godine u Pragu odigrala neriješeno 4 : 4, *Isto*, 24.

59 Vjerojatno se misli na Rudolfa Sloupa-Štapla. Međutim, on je bio trener-igrač Hajduka 1920. godine. Gizdić, *Hajdukovi treneri*, 27.

60 „Čehoslovačka – Jugoslavija“, *Novo doba*, 27. 9. 1924, 3.

61 Zlatar, Mornar, Garber, *Na pet kontinenata*, 25.

62 Gizdić, *Iz bijelog u državni dres*, 101.

članku koji je nastao kao kompilacija navedenih izvještaja samo se jedanput koristi riječ reprezentacija, odnosno Jugoslaveni, a inače samo Hajduk i Hajdukovi igrači. Fabjan Kaliterna, čije je telefonsko izvješće posebno objavljeno, kada govori o domaćoj momčadi koristi samo riječi „Hajduk“ i „Hajduci“.⁶³

Sutradan je *Novo doba* donijelo izjave suca utakmice, predsjednika Čehoslovačkog nogometnog saveza i češkog novinara. Svi su se složili da je domaća momčad odigrala vrlo dobro, a dr. Pelikan, predsjednik ČNS-a, izjavio je: „Ja nisam nikad dosad vidio nijednu jugoslovensku momčad igrati onako fini, otmjeni nogomet, kao što je to jučer ‘Hajduk’ pokazao. Ja sam uvjeren da će se ova momčad najkasnije za jednu ili dvije godine revanširati za jučerašnji poraz u samom Pragu osjetljivijim porazom naših.“ I sudac i češki novinar koristili su, barem kako je *Novo doba* objavilo, naziv Hajduk za domaću momčad, a tako je stavljeno i u naslov članka.⁶⁴

Čak je i beogradski dnevnik *Politika* u izvještaju s utakmice koristio umjesto riječi „reprezentacija“ ili „Jugoslavija“ naziv „Hajduk“. Kod navođenja postava momčadi, nakon prezimena čehoslovačkih nogometaša, stoji: „Jugoslavija: Ceo tim Hajduka sa Fridrihom na голу“, bez posebnog navođenja igrača. U samom izvještaju s utakmice navodi se: „U prvom poluvremenu utisak je bio da će Hajduk izaći kao pobedilac. Međutim, u 10 m. drugoga polu-vremena greškom bekova Hajdukovih [...]“.⁶⁵ Za primijetiti je da i ove novine Kraljevinu SHS nazivaju Jugoslavijom.

Retrospektivno, važno je zamijetiti da se u kasnijim prikazima, sve do danas, činjenica da je za reprezentaciju zaigrala čitava momčad Hajduka isticala kao posebno priznanje nogometnoj snazi i vještini Hajduka i kao jedinstven događaj ne samo u njegovoj povijesti nego i u povijesti svjetskog nogometa. Nasuprot tome, suvremenici tog događaja, barem oni koji su o tome izvještavali u *Novom dobu*,⁶⁶ nisu to shvaćali tako entuzijastično. Istina, u najavi utakmice iskazivao se ponos na „plitsku mladost“, ali nije pisano o tome kao o nekom posebno značajnom događaju. Čak je i vijest o pozivu svih hajdukovaca u reprezentaciju smještena u sredini stranice u Gradskoj rubrici i posvećeno joj je samo nekoliko rečenica. A poslije utakmice otvoreno se izražavalo žaljenje što je Hajduk „pustio“ sve svoje igrače da igraju za reprezentaciju.

Finale Kupa kralja Aleksandra i državnog prvenstva

Za dan 5. listopada 1924. u Beogradu je bilo predviđeno odigravanje finalne utakmice Kupa kralja Aleksandra. U finale su se plasirale selekcije Zagrebačkog i Splitskog nogometnog podsaveza. Na dan utakmice *Novo doba* ju je najavilo člankom u kojem

63 „Čehoslovačka – Jugoslavija 2:0 (0:0)“, *Novo doba*, 30. 9. 1924, 6.

64 „Česi o Hajdukovoj igri“, *Novo doba*, 1. 10. 1924, 6.

65 „Reprezentacija Čehoslovačke – Reprezentacija Jugoslavije 2:0 (0:0)“, *Politika*, 29. 9. 1924, 5.

66 Ako se ne radi o kasnijoj konstrukciji, neposredni sudionici ipak su imali osjećaj ponosa i časti, kao što potvrđuje Luka Kaliterna 56 godina kasnije.

novinar još uvijek komentira proteklju reprezentativnu utakmicu i pronalazi krivca za poraz: „Jedan čovjek skrivio je taj poraz. O tome nema sumnje. Centar navale je duša akcije, to je glava, to je vodstvo navalne vojske. Izdade li on opet, poraz je zapečaćen i mi Kraljevog pokala u Splitu vidjeti ne ćemo.“ U nastavku se predstavlja momčad Zagrebačkog nogometnog podsaveza te se zaključuje: „Prenaporno odigravanje uzastopnih teških igara moglo je našim izabranicima naškoditi, a toga smo se mi bojali, i zato smo još pravodobno upozoravali na mogućnost koja iz takvog reda mogu da nastupe. Ne želimo biti loši proroci, ali otvoreno priznajemo da se bojimo. S druge strane gojimo jaku nadu u uspjeh, i takav uspjeh očekujemo.“⁶⁷

Vjerojatno je isti novinar autor članka kojim se izvješćuje o porazu splitske reprezentacije, sastavljene isključivo od igrača Hajduka, od reprezentacije Zagrebačkog nogometnog podsaveza, koja je bila kombinirani sastav igrača Građanskog i HAŠK-a. Autor uzroke poraza traži u iscrpljenosti Hajdukovih igrača, odnosno utakmici protiv Čehoslovačke. Njegovi prijekori podsavaznom kapetanu Kaliterni i upravi Hajduka iznijet će se nešto opširnije:

Mi imamo pravo ispitivati razloge toga poraza, jednako kao i onog od prošle nedjelje. Momčad Hajduka gonilo se iz igre na igru, dok ju se nije dovelo u klaonicu. Možda je taj izraz malo prejak, ali on veoma dobro označuje pravo stanje stvari. Onaj tko misli da su ljudi živine ili mašine, taj se jako vara. Tu je Podsavazni kapetan učinio grdnu pogriješku. Jedna nedjelja bez igre, 14 dana odmora, bila bi momčad osvježila, dala bi joj bila novu snagu i elan, veću volju za igru i jači polet. Mjesto toga tjeralo se momčad u igru s čehoslovačkom reprezentacijom, nakon već teških igara sa Gradjanskim i reprezentacijom Subotičkog podsaveza, te napornom igrom sa Saškom. Nakon te zadnje igre momčad je morala odahnuti i prikupiti novu snagu. To se propustilo i tu se uprava Hajduka pokazala nesposobnom i nedalekovidnom. Radilo se zlo, premda smo mi upozoravali na silne pogibli ovakovog rada, i premda je i u samoj upravi Hajduka bilo ljudi koji su dijelili naše mišljenje. Za našu tvrdnju imali smo ne jedan argumenat i ne jedan primjer i dokaz kako drugi klubovi štete svoju momčad onda kada ova stoji pred ovako teškim zadaćama kakve su čekale Hajduka. I Zagreb i Beograd trli su ruke od zadovoljstva što se ne reflektira na njihove igrače za igru proti Česima, a Jugoslavija [klub – op.a.] je dapače uskratila Savezu igrače i za sam trening. Samo smo mi bili ovako velikodušni i dali momke i pod cijenu da izgubimo pokal.⁶⁸

67 „Finale za Kraljev pokal“, *Novo doba*, 5. 10. 1924, 6.

68 „Zagreb tuče Split 3:2 (3:0)“, *Novo doba*, 7. 10. 1924, 6. Inače, Splitski nogometni podsavaz žalio se na nastup igrača Dasovića za kojega je tvrdio da nema prava nastupa na toj utakmici te je tražio da mu se dodijeli pobjeda za zelenim stolom. Temelj žalbe je bio taj da je Dasović iz HAŠK-a otišao u češki klub D.F.C. Prag, a nakon toga se registrirao za Marsoniju iz Slavenskog Broda te stoga nije imao pravo nastupa za Zagrebački nogometni podsavaz. „Protest protiv Cup-Finala“, *Novo doba*, 16. 10. 1924., 6. Međutim, *Novo doba* je u najavi utakmice navelo da su svi igrači zagrebačke reprezentacije igrači Gradanskog i HAŠK-a. U svakom slučaju, žalba je odbijena, a Zagrebački nogometni savez ostao je osvajač Kupa kralja.

Novinar ističe izvjesnu naivnost uprave Hajduka koja je interese reprezentacije stavila ispred interesa kluba (ili je smatrala da neće biti negativnih posljedica odigravanja većeg broja utakmica u kraćem razdoblju), za razliku od suparničkih klubova koji su „čuvali“ svoje igrače od prevelikih napora.

Zanimljivo, u dijelu članka koji se odnosi na sam izvještaj s utakmice splitska selekcija naziva se „Split“, a ne „Hajduk“, kako je bilo uobičajeno. Posebno se naglasilo da su na početku drugog poluvremena na utakmicu došli kralj i kraljica, da je kralj predao pehar pobjednicima te da je kraljevski par pozdravio i stisnuo ruku svim igračima Zagreba i Splita.⁶⁹

Novo doba je ponekad objavljivalo komentare čitatelja ili reagiranja na objavljene članke. Povodom utakmice finala Kupa kralja objavljen je komentar čitatelja iz Beograda koji je potpisan kao „Jedan objektivan simpatizer ‘Hajduka’“. Molio je da njegov tekst objavi ovo „ugledno i bespristrano glasilo koje voli i favorizuje našeg ‘Hajduka’“. Nakon ove kontradiktorne tvrdnje čitatelj opisuje atmosferu koja je vladala u Beogradu na dan utakmice i tvrdi sljedeće: „Ne ću preterati da je dolazak ‘Hajduka’ značio jednu relativno isto tako senzaciju po Beogradu kao nenadani dolazak nove vlade g. Davidovića.“ Nadalje, opisuje kako su ulaznice razgrabljene već dva dana prije utakmice unatoč vrlo visokim cijenama te da su došli i gledatelji iz Zagreba, Novog Sada, Subotice, Niša i Skopja. Sljedeći navodi mogu dočarati tadašnju nogometnu, ali i političku atmosferu:

Hajduk je mogao da ima osećaj da igra na svom igralištu. Sve su simpatije bile upućene njemu i samo njemu. Stari (ne samo sportski!) rivalitet između Beograda i Zagreba obeležio je jasno kako imaju da idu želje publike. Trebalo je samo gledati onaj urnebes kad je u II. poluvremenu pao prvi gol za Hajduk, pa drugi! Šeširi su leteli u vis, suncobrani, pljeskanje, vika, tako da je sudija morao da umiruje publiku da bi mogao da produlji igru, jer se njegova zviždaljka nije čula. A onaj razočarani ‘ah’ kad je Benčić promašio ‘11 m’ i izgubio izjednačenje! Pa protesti protiv i najmanjeg faula Zagrebčana!⁷⁰

Ovaj komentar jasno ukazuje kako je u Beogradu Zagreb shvaćan kao antagonist, i to ne samo sportski, kako ispravno zapaža autor komentara, već i politički i nacionalni, kao izvor „separatizma“ i sjedište HRSS-a. Stoga ovo navijanje nije bilo za Hajduk (Split), već protiv Zagreba.

Nakon utakmice finala državnog prvenstva koju je Hajduk u Zagrebu izgubio od Jugoslavije, *Novo doba* nije imalo nikakve posebne komentare o uzrocima poraza. Štoviše, telefonski izvještaj Fajjana Kaliterne i brzojavni izvještaj „Zagrebačkog prijatelja“ slažu se da je bolji pobijedio, iako Kaliterna navodi da razni zagrebački izvjestitelji tvrde obratno.⁷¹

69 „Zagreb tuče Split 3:2 (3:0)“, *Novo doba*, 7. 10. 1924, 6.

70 „Zašto je ‘Hajduk’ izgubio Kraljev pehar?“, *Novo doba*, 12. 10. 1924, 9.

71 „Finale za prvenstvo Države“, *Novo doba*, 14. 10. 1924, 7.

Novo doba i Hajduk

Nogomet, a osobito Hajduk, zauzimali su središnje mjesto kada je *Novo doba* izvješćivalo o sportskim aktivnostima. Kao što smo vidjeli, ponekad su vijesti i komentari objavljeni u rubrici Sport, ponekad u rubrici Gradske vijesti, a rjeđe i izvan posebnih rubrika, u obliku crtica.

Utakmice nogometne reprezentacije Kraljevine SHS (odnosno Jugoslavije, kako se redovito pisalo) bile su znatno manje popraćene od utakmica i drugih zbivanja oko Hajduka. Primjerice, utakmica između Jugoslavije i Austrije, odigrana 10. veljače 1924. u Zagrebu, uopće nije spomenuta u *Novom dobu*, niti izvještajem niti najavom, dok je istoga dana najavljena prijateljska utakmica između Hajduka i Splita.⁷²

Druga utakmica reprezentacije odigrana te godine bila je znatno važnija. Radilo se o utakmici Jugoslavija – Urugvaj na Olimpijskim igrama. O toj je utakmici *Novo doba* objavilo izvještaj na trećini straničnog stupca temeljen na „kratkom i suhoparnom“ brzojavu.⁷³ U broju od 31. svibnja 1924. objavljen je kraći komentar utakmice koji se velikim dijelom sastojao od prenošenja članka iz novina *Sporttagblatt*.⁷⁴

Vidjeli smo da je znatno više prostora posvećeno utakmici reprezentacije na kojoj je nastupilo deset igrača Hajduka. Od samog poziva, priprema, izvještaja, preko izjava sudionika i komentara. Međutim, i to opširnije praćenje utakmice reprezentacije bitno je prostorom i interesom zaostajalo za tekstovima o utakmicama Hajduka, uključujući i one koje je igrao kao reprezentacija Splitskog nogometnog podsaveza.

Prilikom pisanja o Hajduku *Novo doba* je otvoreno subjektivno te se niti ne trudi prikriti simpatije prema tom klubu. Primjerice, u izdanju od 12. listopada 1924. *Novo doba* najavljuje finalnu utakmicu prvenstva te izražava želju i nadu da će Hajduk postati prvak:

Uz veliku napetost i silnu buku svršilo je prvo i drugo kolo, i sve je upiralo oči u Hajduka, gledajući u njemu nešto novoga, nešto nenadano, neisčekivano, nešto jako, mlado i zdravo; jednu novu pokretnu silu u našem nogometnom sportu; novoga našega reprezentanta i ako Bog dade našeg novog državnog prvaka. [...] Mi se nadamo Hajdukovoj pobjedi i očekujemo da se momčad nije impresionirala nedjeljnom nepogodnošću u Beogradu jer bi to moglo biti kobno po ispad ove igre.⁷⁵

Ne samo da se iskazuje simpatija prema Hajduku, već se u nekim člancima komentira i klupska politika, koju se kritizira ako se smatra da nije dobra, odnosno da nije u korist kluba. Indikativan je primjer kritike da je uprava kluba pustila igrače da nastupaju za reprezentaciju, dok su suparnički klubovi „trljali ruke“ što nisu pozvani njihovi igrači, koje nisu pustili čak niti na treninge reprezentacije.

72 „Hajduk – Split“, *Novo doba*, 10. 2. 1924, 5.

73 „Poraz Jugoslavije“, *Novo doba*, 28. 5. 1924, 6.

74 „O porazu Jugoslavije na VIII. Olimpijadi“, *Novo doba*, 31. 5. 1924, 6.

75 „Finale za prvenstvo Jugoslavije“, *Novo doba*, 12. 10. 1924, 7.

U tekstovima se često susrećemo s izrazima poput „naši igrači“, „naš team“ i slično, čime dolazi do potpune identifikacije novina, kluba i, u presumiranoj percepciji, čitatelja. Prilikom te identifikacije ponekad se prelazi i granica objektivnosti te se slabosti u igri ili nepravilnosti u ponašanju igrača i gledatelja traže u vanjskim činiteljima kao što su nogometni savez ili suci. Posebno je to bilo vidljivo kod izvještavanja o utakmici Hajduk – Jugoslavija, odigranoj 29. srpnja 1928. godine. Prema beogradskom tisku, na utakmici su nastali teški incidenti, sudac je kamenom pogođen u prsa, igrači Jugoslavije morali su ostati nakon utakmice jedan sat zaključani u svlačionici, a u napadima su, uz publiku, sudjelovali i igrači Hajduka i njihov trener Luka Kaliterna.⁷⁶ *Novo doba* je u izvještaju s te utakmice u podnaslov stavilo: „Hajduk u premoći nezasluzeno gubi jedan bod. Skandalozno sudjenje suca g. Segedinskoga.“ U samom tekstu se o incidentima navodi sljedeće:

Jučer je za vrijeme igre došlo do više manjih i jednog jačeg incidenta, a isto tako do incidenta je došlo i po završenoj igri, kad su neki oduševljeniji igrači htjeli jače da izraze svoje ogorčenje protiv nepravednog i lošeg sudjenja g. Segedinskoga. Incidenti su, međjutim, intervencijom starijih sportaša likvidirani i sve je svršilo u redu.⁷⁷

U izvještaju nigdje ne stoji u čemu su se sastojali ti incidenti ni kako su „oduvešljeniji igrači“ iskazivali svoje ogorčenje.

Najavljujući utakmicu sljedećeg kola, opet protiv beogradskog kluba, ovaj put BSK-a, *Novo doba* izražava zadovoljstvo što će utakmicu suditi „naš najbolji i najkorektniji sudac g. Fabris“. Međutim, istovremeno zamjera JNS-u što je za utakmicu Građanski – HAŠK odredio stranog, češkog suca, jer „izgleda da naš Savez dijeli klubove u povlaštene i podvlaštene“. Članak se osvrće i na incidente s prošle utakmice te se navodi: „Na pisanje beogradske, te neupućene zagrebačke štampe, naša će disciplinovana publika baš u nedjelju dokazati da je incidentima u igri s Jugoslavijom jedino bio kriv loš i pristran sudac.“⁷⁸ Kontradiktorno tvrdeći da je disciplinirana publika sudjelovala u incidentima zbog lošeg suđenja, *Novo doba* zapravo ekskulpira takvo ponašanje, a za kritiku okrivljuje beogradski (neizravno optužujući da izmišlja) i zagrebački (izravno navodeći da je neupućen, odnosno pogrešno informiran) tisak.⁷⁹

Dakle, *Novo doba* ne libi se umanjivati incidente koji se dogode na domaćim utakmicama, kriviti suca za to, kao ni tretirati tisak iz drugih gradova, odakle dolaze nogometni suparnici Hajduka, kao pristran ili neupućen.

76 Jovanović, Antonijević, „Ein unvermeidlicher Geschmack von Politik: Jugoslawischer Fußball zwischen zwei Weltkriegen“, 295.

77 „Hajduk-Jugoslavija 2:2 (1:0)“, *Novo doba*, 30. 7. 1928, 4.

78 „BSK – Hajduk“, *Novo doba*, 2. 8. 1928, 6.

79 U tom je razdoblju *Novo doba* još uvijek na dotadašnjoj političkoj orijentaciji, što potvrđuje i odredba iz nacarta ugovora novog glavnog urednika od 1. svibnja 1928., prema kojoj je urednikova dužnost da pisanje bude „narodno, jugoslavensko, dinastično i ne vezano za kakvu partiju“. Kuić, „*Novo doba* – najvažniji splitski i dalmatinski list između dva rata“, 121.

S obzirom na ponekad emotivne novinarske komentare i izvještaje, može se utvrditi da takvo pisanje nije bilo samo zbog mogućih preferencija ciljane čitalačke publike (za koju se opet pretpostavljalo da navija za Hajduk), nego i istinsko opredjeljenje splitskih novina *Novo doba*.

Analizirajući sve do sada napisano, zaključuje se da je *Novo doba* u promatranom razdoblju politički bilo jugoslavensko-unitaristički orijentirano, stavljajući kao najviše vrijednosti „narodno jedinstvo“, borbu protiv „plemenskih blokova“ i ističući unitarnu Jugoslaviju, iako upravno decentraliziranu, kao jedino rješenje za budućnost njenih „plemena“. Međutim, kada je izvještavalo o nogometu, *Novo doba* se ponašalo partikularistički, potpuno se identificirajući s najboljim gradskim i pokrajinskim klubom Hajdukom, klubom iz grada u kojemu se izdaju te novine, te stavljajući njegove interese čak i ispred onih državne reprezentacije. Jer, ne može se na drugi način protumačiti prijekor novinara (a to znači i urednika koji je pristao objaviti takav članak) upravi Hajduka da je pogriješila kada je dopustila da čitava momčad igra za reprezentaciju, umjesto da se odmara za predstojeće dvije finalne utakmice. Inače, ovdje nailazimo i na zanimljivu činjenicu da su klubovi mogli odbiti dati igrače u reprezentaciju (kao što je napravila Jugoslavija čak i za trening) kada ih pozove nacionalni nogometni savez. Ne samo ovakvi komentari, već i način i opseg izvještavanja s utakmica reprezentacije i Hajduka (i kada nastupa kao reprezentacija svoga podsaveza) ukazuju da je redakciji *Novog doba* bilo važnije popratiti aktivnosti Hajduka nego reprezentacije.

Međutim, treba imati u vidu da je od prvog nastupa reprezentacije – u odnosu na promatrano razdoblje – proteklo tek četiri godine, da su njeni nastupi bili rijetki i da u tom periodu nije bila rezultatski naročito uspješna. Moguće je da još uvijek u sportskim, ali i širim društvenim, političkim i novinarskim krugovima, nije postojao stav ili razmišljanje da reprezentacija, kao što joj naziv govori, predstavlja (reprezentira) čitavu državu. U nogometnom sportu, ali i u širem smislu. Time se može objasniti i to da klubovi mogu odbiti dati igrače za reprezentaciju. Uostalom, i *Novo doba* je pozivanje čitavog Hajduka u reprezentaciju više shvaćalo kao priznanje kvalitete njegovih igrača nego kao čast što će Hajduk predstavljati državu. Navedeno otvara pitanje je li u to doba reprezentacija već bila shvaćana kao nacionalni simbol, koji ujedinjuje naciju i prezentira je, te koja kao takva treba imati prednost pred klupskim interesima. Sudeći prema pisanju, takvo shvaćanje još nisu razvile niti novine kao što su *Novo doba*, koje su bile izrazito projugoslavenski orijentirane i za koje bi se očekivalo da će braniti potrebu da državna reprezentacija što dostojnije predstavlja svoju državu.

Zaključak

Utakmica nogometnih reprezentacija Jugoslavije i Čehoslovačke, koja je odigrana u rujnu 1924. i koja je poznata po tome što su za Jugoslaviju nastupili svi igrači Hajduka osim vratara, analizirana je u svjetlu pisanja splitskog dnevnika unitarističke orijentacije *Novo doba*. Nedvojbeno zastupajući politiku integralnog jugoslavenstva u prvoj polovici dvadesetih godina 20. stoljeća, *Novo doba* se pišući i izvještavajući o Hajduku zatvaralo u lokalne okvire, kampanilistički promatrajući nogometne aktivnosti tog kluba.

Pozivanje čitave momčadi Hajduka da igra za reprezentaciju u *Novom dobu* se od umjerenog ponosa što predstavljaju državu, nakon izgubljenih narednih utakmica u kupu i prvenstvu, pretvorilo u nezadovoljstvo tom utakmicom i igranjem svih igrača Hajduka na njoj. Uzrok nezadovoljstva bilo je mišljenje novinara *Novog doba* da je ona prouzročila poraze u dvama finalima, budući da su igrači Hajduka bili iscrpljeni od previše utakmica u kratkome vremenu.

S obzirom na opći politički smjer tih novina, za očekivati bi bilo da se daje prednost reprezentaciji ili da se obje momčadi ravnopravno tretiraju. Međutim, osim tako otvoreno iskazanog stava o tome koga ove novine favoriziraju, i tretman vijesti (duljina članka/izvještavanja, mjesto objave, izostavljanje vijesti, opseg komentara na utakmice) o aktivnostima Hajduka i državne reprezentacije pokazuje da je *Novom dobu* u nogometu bilo važnije da lokalni gradski klub pobjeđuje sa svojim imenom ili predstavljajući regionalni nogometni savez, nego reprezentacija koja bi trebala biti nacionalni i državni simbol.

Uredništvo *Novog doba* očito nije vidjelo nikakvu kontradiktornost u općepolitičkom unitarizmu i nogometnom gradsko-pokrajinskom partikularizmu. Naime, Split i Dalmaciju vidjelo se čvrsto i isključivo u državnom jugoslavenstvu, dok je lokalni nogometni predstavnik bio odraz grada i pokrajine čije je interese ponekad trebalo štiti, čak i „na štetu“ onih nacionalnih (jugoslavenskih). Uzroke takvog stava možda se može tražiti u tadašnjem statusu državne nogometne reprezentacije, pri čemu se postavlja pitanje je li se reprezentaciju promatralo kao nacionalno i državno integrativnog i homogenizirajućeg činitelja. S druge strane, lokalni je nogometni klub imao ta svojstva na razini grada i regije te je tako i tretiran.

Prisno „mi“ i „naši“, koje je koristilo *Novo doba* kada je pisalo o Hajduku, govori o tome koliko je već tada, samo 13 godina nakon osnutka kluba (uključujući i četiri godine neaktivnosti zbog Prvoga svjetskog rata), Hajduk bio izjednačen (simbolizirajući lokalni identitet) s gradom Splitom iz kojega potječe te, šire gledajući, Dalmacijom (predstavljajući regionalni identitet) i koliko je strasti nogomet izazivao već u tim svojim ranim danima postojanja na hrvatskom prostoru.

Izvori i literatura

Arhivski izvori

- HR-HDA-79-UOZV: Hrvatska, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, fond 79, Zemaljska vlada.
Odjel za unutarnje poslove.
AHNS: Arhiva Hrvatskog nogometnog saveza, Zagreb, neklasificirano gradivo.

Tisak

- Jadranski sport* (Split), 1923.
Novo doba (Split), 1918, 1921, 1924, 1928.
Politika (Beograd), 1924.

Literatura

- Album nogometnih klubova Jugoslavije*. Zagreb; Osijek: Pučki nakladni i tiskovni zavod „Zvono“, 1925.
- Antić, Dragoljub P. *Naš fudbal: historija fudbalskih takmičenja na jugoslovenskom prostoru*. Beograd: Ganeša klub, 2018.
- Boban, Branka. „Dalmacija između jugoslovenstva i hrvatstva 1920.-1923. godine (u svjetlu splitskog dnevnika *Novo doba*)“. U: 7. *Međunarodni skup Dijalog povjesničara – istoričara*, ur. Hans-Georg Fleck, Igor Graovac. Zagreb: Zaklada Friedrich Naumann, 2003, 127-145.
- Buljan, Marijan. „Politička povijest Splita od 1918. do 1941.“. Doktorska disertacija, Sveučilište u Splitu, 2021.
- Đurašković, Stevo. „Ideologija Organizacije jugoslovenskih nacionalista (ORJUNA)“. *Časopis za suvremenu povijest* 43 (2011), br. 1: 225-247.
- Eterović, Srećko; Reić, Zdravko; Vukašin, Nikica. *Hajduk Split 1911-1981*. Split: NK Hajduk, 1981.
- Frntić, Franjo. „Od Hrvatskog športskog saveza do Jugoslavenskog nogometnog saveza“. *Povijest sporta* (1988), br. 78: 10-14.
- Frntić, Franjo. „Referat na proslavi 70 godina osnivanja Jugoslavenskog nogometnog saveza 23. 12. 1989.“. Beograd: Fudbalski savez Jugoslavije, 1989.
- Gizdić, Jurica. *Hajdukovi treneri*. Split: HNK Hajduk, 2008.
- Gizdić, Jurica. *Iz bijelog u državni dres*. Split: HNK Hajduk, 2004.
- Gizdić, Jurica. *Hrvatski reprezentativci i izbornici*. Zagreb: Hrvatski nogometni savez, 2012.
- Gizdić, Jurica; Kučić, Robert. *Stari plac od ledine do legende*. Split: HNK Hajduk, 2009.
- Gligorijević, Branislav. „Organizacija jugoslovenskih nacionalista (Orjuna)“. *Historija XX veka: zbornik radova* (1963), br. 5: 315-393.
- „Italy football team line-up in match Nr 162“. Pristup ostvaren 8. 8. 2022. https://eu-football.info/_match.php?id=6439.
- Jakir, Aleksandar. *Dalmacija u međuratnom razdoblju 1918.-1941*. Zagreb: Leykam International, 2018.

- Jakir, Aleksandar. „Unitarističko jugoslavenstvo kao nacionalna ideologija u redovima ‘Jugoslavenske omladine’ u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca“. U: *Zbornik Drage Roksandića*, ur. Damir Agičić, Hrvoje Petrić, Filip Šimetin Šegvić. Zagreb: FF press, 2019, 755-769.
- Jelaska Marijan, Zdravka. *Grad i ljudi: Split 1918.-1941.* Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2009.
- Jelavić, Ivo. „Plemenski blokovi“. *Novo doba* (Split), 29. 10. 1924., 1.
- Jelinčić, Frane. „Fudbalske mudrosti barba Luke“. *Gool!* (1979), br. 10: 28-30.
- Jovanović, Vladan; Antonijević, Nenad. „Ein unvermeidlicher Geschmack von Politik: Jugoslawischer Fußball zwischen zwei Weltkriegen“. U: *Fussball zwischen den Kriegen. Europa 1918-1939*, ur. Christian Koller, Fabian Brändle. Zürich: LIT, 2010, 281-297.
- Judson, Pieter M. *Povijest Habsburškog Carstva.* Zagreb: Sandorf, 2018.
- Kuić, Ivanka. „Novo doba – najvažniji splitski i dalmatinski list između dva rata“. *Kulturna baština* 39 (2013), br. 1: 113-138.
- Machiedo Mladinić, Nora. *Životni put Ive Tartaglie.* Split: Književni krug Split, 2001.
- Matković, Hrvoje. *Svetozar Pribičević i Samostalna demokratska stranka do šestojanuarske diktature.* Zagreb: Institut za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu, 1972.
- Matković, Hrvoje. *Svetozar Pribičević: ideolog, stranački vođa, emigrant.* Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1995.
- Mornar, Zvone. „Zablude lažna jedinstva 1919-1941“. U: *Hrvatski nogometni savez 1912-1992*, ur. Fredi Kramer. Zagreb: Hrvatski nogometni savez, 1992, 26-41.
- Nogometni klub „Hajduk“ – Split. 1911-1951.* Split, 1951.
- Novak, Božidar. *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću.* Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2005.
- Šitin, Tonći. „Kongres javnih radnika u Zagrebu 1922. i njegovi odjeci u Dalmaciji“. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* (2002), br. 44: 243-266.
- Šitin, Tonći. „Stjepan Radić i Dalmacija (1918.-1928.)“. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* (2000), br. 42: 431-478.
- Taylor, Matthew. *The Association Game. A History of British Football.* London; New York: Routledge, 2013.
- Zlatar, Pero; Mornar, Zvone; Garber, Roman (pripr.). *Na pet kontinenta.* Zagreb: NIP Sportska štampa, 1962.

SUMMARY

Match between the national football teams of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and Czechoslovakia in 1924 in the light of the reports by the *Novo doba* newspaper

The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was formed in 1918, and a year later the joint Yugoslav Football Association was founded in Zagreb. The national football championship for clubs was first held in 1923, and the King Alexander's Cup in 1924, with the participation of the national teams of football sub-associations. *Hajduk* was the best football club in Split and the

whole of Dalmatia, and one of the best clubs in the entire country. Split-based newspaper *Novo doba* regularly reported on its matches and other activities. In terms of its political orientation during the 1920s, this newspaper advocated unitarism and the policy of integral Yugoslavism. In the second half of 1924, *Hajduk* was achieving such good results in the championship and the King's Cup that the coach of the national team invited the entire team (except for the goalkeeper who was not eligible to play due to his citizenship) to play for the national team of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes in a match against the national team of Czechoslovakia, in September 1924 in Zagreb. *Novo doba* followed this news relatively modestly, but with pride. In a short time after that match, in which the home team was defeated, *Hajduk* lost its final matches both in the cup and the championship. *Novo doba* harshly criticised the *Hajduk* management for allowing all its players to play for the national team, believing that the players' exhaustion led to the defeats when they played for *Hajduk*. By putting the interests of the local club before the interests of the national team, a symbol of the state and its unity, the sports policy was in contradiction with the general orientation of that paper, which placed "national unity" and the unitary state as its highest values. The paper shows that, by identifying with the local football club, *Novo doba* took a particularistic and local-patriotic position in that segment, as opposed to the centralist and integralist trend in writing about national political topics. At the same time, it is pointed out that *Hajduk* has become one of the symbols of local and regional identity.

Keywords: football, Hajduk, national football team, *Novo doba*, unitarism, particularism